

UNIVERSITEIT UTRECHT

SCRIPTIE BA NEDERLANDSE TAAL EN CULTUUR

“Gi segt wonder”

Over gendergerelateerde beleefdheid in de *Ferguut*

Student:
Briënne SOUTE
4102053

Beoordelaar:
Dr. Martine
VELDHUIZEN

9 mei 2018

"Everything you say sounds really creepy when you're not wearing pants."

- Jessica Day, New Girl

Samenvatting

Vandaag de dag worden er veel discussies gevoerd over de sociale interacties tussen mannen en vrouwen. De ongeschreven regels die hierbij horen zijn al eeuwen zichtbaar en veranderlijk. In dit licht is het interessant om naar de roman van *Ferguut* te kijken. Dit verhaal gaat over een boerenzoon die zich ontwikkelt tot ridder en die ontwikkeling is zichtbaar in onder andere de gesprekken die hij voert.¹ Gekoppeld aan de discussie over de interacties tussen mannen en vrouwen leidt dit tot de volgende onderzoeksvraag: *In hoeverre zijn er verschillen en overeenkomsten zichtbaar in het spreekgedrag van Ferguut ten opzichte van mannelijke en vrouwelijke gesprekspartners?*

Het antwoord op deze vraag wordt gezocht aan de hand van de *politeness theory* van Penelope Brown en Stephen C. Levinson, meer specifiek aan de hand van *face threatening acts* (FTA's) en gezichtsherstellende handelingen. FTA's zijn gericht aan iemands *negative face*, het deel van het zelfbeeld dat vrijheid wil in doen en laten, en iemands *positive face*, het deel dat aardig gevonden wil worden.² In vier verschillende gesprekken, twee met vrouwen en twee met mannen, worden Ferguuts FTA's en gezichtsherstellende handelingen gecategoriseerd en geanalyseerd. Bij het koppelen van de context waarin de geanalyseerde gesprekken plaatsvinden aan de verschillen die zichtbaar zijn, blijkt dat Ferguut aan het begin van het verhaal anders omgaat met zijn gesprekspartners dan aan het eind: in eerste instantie bedreigt hij beide soorten *face*, hij voert daarbij geen gezichtsherstellende handelingen uit. Aan het eind van het verhaal bedreigt hij alleen de *negative face* van zijn gesprekspartners, bij zowel de man als de vrouw. Opvallend hierbij is dat hij alleen bij de vrouw haar *positive face* adresseert, wat hij doet door middel van gezichtsherstellende handelingen. Bij mannen laat hij de *positive face* buiten beschouwing en voert hij in zijn geheel geen gezichtsherstellende handelingen uit. Het is belangrijk om bij interpretatie van de resultaten de context van de gesprekken in acht te blijven nemen, gezien de verschillende contexten waarin de gesprekken plaatsvinden. De gesprekken met de mannen zijn strijdgerelateerd, bij de gesprekken met vrouwen is dat niet zo.

De uitkomst van dit onderzoek is beperkt doordat er slechts naar een enkele roman en een enkel personage is gekeken. Wanneer het onderzoek doorgetrokken wordt naar meerdere ridderromans kan het inzicht bieden in de manier waarop ridders met hun gesprekspartners om dienen te gaan. Dit kan bekeken worden binnen verschillende contexten, zoals de strijd of de liefde. Deze lijn zou doorgetrokken kunnen worden naar de cultureel-historische context van de late middeleeuwen: hoe diende toen de sociale interacties tussen mannen en vrouwen te verlopen?

¹ E. Rombouts, N. de Paepe en M.J.M. de Haan, *Ferguut* (Hilversum 1994).

² Penelope Brown en Stephen C. Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage* (Cambridge 1987).

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie "*Gi segt wonder*". *Over gendergerelateerde beleefdheid in de Ferguut*, welke is geschreven in het kader van het afronden van de Bachelor Nederlandse Taal en Cultuur aan de Universiteit Utrecht. Deze scriptie is tot stand gekomen onder begeleiding van Martine Veldhuizen. Zij heeft mij gedurende het proces van brainstormen, schrijven en herschrijven continu weten te inspireren en motiveren. Wanneer de moed mij in de schoenen gezonken was, was een gesprek met Martine genoeg om vol enthousiasme door te marcheren. Met bijzonder veel plezier heb ik dit onderzoek verricht. Ik wil Martine dan ook graag bedanken voor de manier waarop ze de passie voor haar vak op mij over wist te brengen. Graag wil ik ook Vera Vaessen bedanken, die heeft laten zien hoe goed ze mij kent door mij op het onderzoek van Martine Veldhuizen te wijzen. Zonder haar oplettendheid was ik misschien nooit op een fantastisch onderwerp als deze gekomen en hadden er veel meer type- en taalfouten in mijn onderzoek gestaan. Tot slot gaat mijn dank uit naar Menno Janssen, die mij heeft bijgestaan met alle praktische, vooral digitale aspecten die komen kijken bij het schrijven van een scriptie.

Inhoudsopgave

Samenvatting	ii
Voorwoord	iii
Inleiding	1
1 Politeness Theory	5
1.1 Face Threatening Acts	5
1.2 Strategieën	6
2 In gesprek met Galiene en Lunette	8
2.1 Ferguut en Galiene	8
2.2 Ferguut en Lunette	10
2.3 Galiene vs. Lunette	12
3 In gesprek met de Zwarte Ridder en Galarant	13
3.1 Ferguut en de Zwarte Ridder	13
3.2 Ferguut en Galarant	16
3.3 De Zwarte Ridder versus Galarant	17
Conclusie	18
Discussie	20
Bijlage I	23
Bijlage II	25
Bijlage III	29
Bijlage IV	34

Inleiding

Op 1 januari jl. kreeg rapper Boef een leuke band toen hij onderweg was naar een optreden. Een aantal vrouwen stopte om hem te helpen en de rapper besloot om daar een filmpje van te maken en hierin naar de vrouwen te refereren met ‘kechs’ (hoeren).³ Het filmpje maakte veel heftige reacties los. Zo werd opgeroepen tot boycot van de rapper en werden er verschillende essays over geschreven.⁴ De manier waarop mannen met vrouwen omgaan is heden ten dage een groot punt van discussie. Niet alleen rapper Boef moest eraan geloven, maar bijvoorbeeld ook de producent Harvey Weinstein die door de # MeToo-beweging aan de schandpaal werd genageld.⁵ Beide zijn voorbeelden van situaties waarin man-vrouwverhoudingen op de proef worden gesteld, zij het verbaal dan wel fysiek.

In de jaren zeventig van de vorige eeuw maakte de vrouwengeschiedenis haar intrede in het wetenschappelijk discours.⁶ Kort daarna, in 1980, verscheen het eerste *Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis*.⁷ In dit jaarboek worden allerlei soorten bronnen behandeld, waaronder literatuur, met in 1996 een uitgave geheel gewijd aan de middeleeuwen, waarin een artikel specifiek gaat over de roman van *Ferguut*.⁸

Met het oog op de discussie over Boef en de # MeToo-beweging en het *Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis*, kan men zich afvragen op welke manier gedragsnormen zich door de eeuwen heen hebben ontwikkeld. Hoe moest/moet een man een vrouw benaderen en andersom? Hoe gingen/gaan mannen onderling met elkaar om en wat veranderde er wanneer er met een vrouw gesproken werd? Hier kan *Ferguut* meer inzicht bieden: interessant aan het verhaal van *Ferguut* is dat hij moet leren omgaan met zowel vrouwelijke gesprekspartners als mannelijke, die bovendien aangesproken moeten worden onder verschillende omstandigheden. Belangrijk hierbij is dat het gaat om

³Auteur onbekend, ‘Boef noemt vrouwen die hem lift geven ‘hoeren’’, De Telegraaf, 2 januari 2018, <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1492488/boef-noemt-vrouwen-die-hem-lift-geven-hoeren> (5 februari 2018)

⁴ Thomas Heerma van Voss, ‘Die kech van Boef’, Trouw, 13 januari 2018, [https://www.trouw.nl/samenleving/die-kech-van-boef%\\$afab783a/](https://www.trouw.nl/samenleving/die-kech-van-boef%$afab783a/) (5 februari 2018)

⁵ BBC, ‘Harvey Weinstein timeline: How the scandal unfolded’ (versie februari 2018), <http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-41594672> (maart 2018)

⁶ Els Kloek, *Wie hij zij, man of vrouw. Vrouwengeschiedenis en de vroegmoderne tijd* (Hilversum 1990) 5.

⁷ *Jaarboek voor vrouwengeschiedenis, ‘About’*, (mei 2018), <https://www.jaarboekvrouwengeschiedenis.com/about/>.

⁸ Corrie van Eijl, Myriam Everard, Marieke Hellevoort en Eloë Kingma (red.), *Het zaad der Middeleeuwen. Jaarboek voor vrouwengeschiedenis 16* (1996)

spreekgedrag. Dit leidt voor mij tot het stellen van de volgende onderzoeksvraag: *In hoeverre zijn er verschillen en overeenkomsten zichtbaar in het spreekgedrag van Ferguut ten opzichte van mannelijke en vrouwelijke gesprekspartners?*

Dat de manier waarop mannen en vrouwen met elkaar omgaan al eeuwenlang onderhevig is aan ongeschreven regels die al dan niet nageleefd worden, laten Orlanda Lie en Dieuwke van der Poel zien in hun artikel *Eerherstel voor Galiene*.⁹ Zij behandelen hierin de middeleeuwse Arthurroman van *Ferguut* vanuit het oogpunt van zijn toekomstige echtgenote: Galiene. Wanneer Galiene Ferguut 's nachts de liefde komt verklaren, is zijn reactie hierop dat hij daar op dat moment geen tijd voor heeft. Daarbij begrijpt hij de symboliek van het harten uitwisselen niet. Jarenlang werd deze reactie van Ferguut weggezet als een botte afwijzing die een ridder niet past.¹⁰ Willem Kuiper heeft daar verandering in gebracht door te stellen dat Galiene zich zelf ook niet volgens de norm gedraagt: een dame gaat zich niet aanbieden.¹¹ Later doet Roel Zemel daar nog een schepje bovenop met uitspraken over de manier waarop Galiene zich aanbidt: midden in de nacht, halfnaakt.¹² Vervolgens noemt hij haar zelfs wispelturig.¹³ Kuiper en Zemel zetten Galiene hier kortgezegd neer als een vrouw zonder moraal, die haar impulsen volgt en geen rekening houdt met eer. Lie en Van der Poel willen in hun artikel het tegendeel bewijzen.

Over *Ferguut* zijn in de loop der tijd verschillende artikelen verschenen, waarvan de meest recente door Mike Kestemont.¹⁴ Kestemont reageert in dit artikel op een taalkundig onderzoek van Willem Kuiper waarin de mogelijkheid van twee auteurs voor *Ferguut* wordt geopperd.¹⁵ Roel Zemel heeft in 2013 een artikel uitgebracht waarin hij stilistisch onderzoek doet naar ironie in de *Ferguut*.¹⁶ Artikelen over *Ferguut* met betrekking op Galiene of andere vrouwelijke figuren zijn echter niet meer uitgekomen sinds Lie en Van der Poel hun *Eerherstel voor Galiene* publiceerden in 1996.

Ferguut

Ferguut is een middeleeuwse ridderroman die wordt gedateerd rond het jaar 1250, en is een bewerking van een Franse Arturroman. De roman is overgeleverd in een handschrift (Leiden, ub, hs. Ltk. 191 – 1) dat waarschijnlijk gemaakt is tussen 1330 en 1340. Over de schrijver en de kopiist is weinig anders bekend dan dat de kopiist waarschijnlijk in Brussel werkzaam was en

⁹ Orlanda S.H. Lie en Dieuwke E. van der Poel, 'Eerherstel voor Galiene', *Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis* 16 (1996), 91-111.

¹⁰ Lie en Van der Poel, 'Eerherstel voor Galiene', 93.

¹¹ W. Kuiper, 'De Middelnederlandse Ferguut', *Bzzlletin* 124 (1985) 46 – 50, aldaar 48.

¹² R. Zemel, 'Het vergeten vergrijpt van Galiene', *Spektator* 18 (1988 – 89) 262 – 282.

¹³ R. Zemel, 'Ene behagele coninginne. Over de heldin van de Ferguut en haar voorgangsters', *Spektator* 22 (1993) 181 – 197, aldaar 182.

¹⁴ Mike Kestemont, 'In het land van Alena: Over de lokalisering van de Ferguut,' *Want hi verkende dien name wale. Opstellen voor Willem Kuiper red. Marjolein Hogenbirk en Roel Zemel* (Amsterdam 2014), 93 –98.

¹⁵ Kestemont, 'In het land van Alena', 93.

¹⁶ Roel Zemel, 'Ens niet die hoofste vanden lande'. *De roman over Ferguut, telkens opnieuw uitgegeven,* Uitgaven Stichting Neerlandistiek VU 72 (2013), 305 – 314.

een professionele kopiist was.¹⁷ Het verhaal van Ferguut wordt traditioneel gelezen als een verhaal waarin de ontwikkeling van boer tot ridder zichtbaar is.¹⁸ In de Ferguut wordt het verhaal verteld van een 'dorper', een boer, die na het zien van de ridderorde van koning Arthur besluit dat hij ook ridder wil worden. Ferguut, de boer in kwestie, heeft echter geen opvoeding aan het hof genoten. Hij is grof en heeft geen idee van ridderlijke gebruiken en rituelen. Hierdoor slaat hij de plank volledig mis tijdens onder andere gesprekken die hij in deze kringen voert. Gedurende het verhaal leert hij de ridderlijke gebruiken steeds beter kennen en toe te passen. Hij leert dit niet alleen in de omgang met andere ridders (mannen), maar ook in de liefde. Galiene probeert hem de liefde te verklaren, maar in eerste instantie gaat Ferguut daar niet op in 'zoals het hoort'. Hij begrijpt niets van het uitwisselen van harten en wijst haar af. Galiene is hierdoor zo van haar stuk gebracht dat zij besluit weg te lopen, waarna Ferguut alsnog hopeloos verliefd op haar wordt. Gedurende het verhaal leert Ferguut op een meer gepaste manier om te gaan met dergelijke situaties.¹⁹

Methode

De onderzoeksvraag zal beantwoord worden aan de hand van vier verschillende passages uit de *Ferguut*. Er is voor gekozen om van beide genders twee passages te behandelen, die in dezelfde fase van Ferguuts ontwikkeling plaatsvinden. Dit zodat de gesprekken zo goed mogelijk met elkaar vergeleken kunnen worden. Daarbij is er eveneens voor gekozen om passages te gebruiken waarin Ferguuts gesprekspartners uit hogere kringen afkomstig zijn. Immers, van dieven en rovers wordt niet verwacht dat zij met ridderlijke gebruiken bekend zijn. De passages betreffen gesprekken tussen Ferguut en Galiene of haar hofdame en gesprekken tussen Ferguut en zijn tegenstanders. Respectievelijk versregels 1465 - 1512 (Bijlage I), 4418 - 4527 (Bijlage II), 1755 - 1944 (Bijlage III) en 4673 - 4702 (Bijlage IV). De gebruikte passages zijn allemaal afkomstig uit de editie van Rombauts, de Paepe en de Haan.²⁰

Om het spreekgedrag van Ferguut in kaart te kunnen brengen zal worden gewerkt vanuit de *politeness theory* zoals geformuleerd door Penelope Brown en Stephen C. Levinson, omdat deze uitgaat van dat wat er gezegd wordt: taalhandelingen.

De *politeness theory* gaat ervan uit dat ieder mens een 'face', een zelfbeeld heeft dat hij of zij zal proberen te beschermen. Deze *face* heeft twee kanten: een *negative face* en een *positive face*. De *negative face* is dat deel van het zelfbeeld dat vrijheid wil in doen en laten. Onze *positive face* wil graag aardig en beschaafd gevonden worden.²¹ Wanneer ons zelfbeeld bedreigd wordt spreken we van *face threatening acts* (FTA's).²² Er wordt verschil gemaakt tussen *negative* en *positive face threatening acts* en de *face* kan van zowel de spreker als

¹⁷ Ferguut, of De Ridder met het Witte Schild (ed. Willem Kuiper) (Amsterdam 2002).

¹⁸ Lie en Van der Poel, 'Eerherstel voor Galiene', 93.

¹⁹ E. Rombauts, N. de Paepe en M.J.M. de Haan, *Ferguut* (Hilversum 1994).

²⁰ Lie en Van der Poel, 'Eerherstel voor Galiene', 93.

²¹ Penelope Brown en Stephen C. Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage* (Cambridge 1987) 311.

²² Brown en Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, 313.

de ontvanger zijn.²³ Normaal gesproken zullen gesprekspartners hun best doen om zowel de *negative* als de *positive face* van elkaar te sparen. Om dat te kunnen bewerkstelligen zullen ze strategieën gebruiken die afhankelijk zijn van verschillende factoren, die samenhangen met verschillende 'beloningen'.²⁴

Binnen het literaire domein is de *politeness theory* vooral toegepast op teksten van Shakespeare, bijvoorbeeld door Roger Brown en Albert Gilman.²⁵ De manier waarop zij deze theorie toepassen wijkt af van de manier waarop deze voor dit onderzoek toegepast zal worden. Waar Brown en Gilman vooral kijken naar het gewicht van een FTA, de impact die de FTA heeft, wordt hier gekeken naar de vorm van de FTA. Het is hier dus vooral belangrijk welk type FTA gebruikt wordt en in mindere mate hoe zwaar deze weegt.

Binnen de medioneerlandistiek heeft Martine Veldhuizen, naast andere taalkundige concepten, de *politeness theory* gebruikt in haar boek *De ongetemde tong*.²⁶ Een belangrijk verschil hiermee is dat Veldhuizen deze theorie heeft toegepast op een ander soort teksten, namelijk religieuze, filosofische en juridische teksten.²⁷

Voordat aan analyse van de roman zelf wordt begonnen, zal de *politeness theory* verder uitgewerkt en toegelicht worden. Daarna zullen de geselecteerde passages geanalyseerd worden volgens deze theorie. Dit wil zeggen: uit de gesproken tekst van het personage Ferguut zullen FTA's en strategieën gefilterd worden die daarna worden geclassificeerd. Aan de hand hiervan zal een conclusie geformuleerd worden.

²³ Idem, 313 – 315.

²⁴ Idem, 315 – 318.

²⁵ Roger Brown en Albert Gilman, 'Politeness theory and Shakespeare's four major tragedies.' *Language in society* 18.2 (1989) 159 – 212.

²⁶ Martine Veldhuizen, *De ongetemde tong. Opvattingen over zondige, onvertogen en misdadige woorden in het Middelnederlands (1300 – 1550)* (Hilversum 2014).

²⁷ Veldhuizen, *De ongetemde tong*, 12.

Hoofdstuk 1

Politeness Theory

In de inleiding werd de *politeness theory* van Brown en Levinson reeds kort uitgelegd en deze zal hier uitgebreider bestudeerd en uitgewerkt worden, zodat het toepasbaar wordt op *Ferguut*.

De beleefdheidstheorie van Brown en Levinson vindt zijn wortels in de ideeën van de sociaal-psycholoog Erving Goffmann.²⁸ Goffmann schreef over *face-keeping*, een mechanisme waarbij mensen altijd proberen om hun eigen gezicht en dat van een ander te bewaren. Kortgezegd houdt Goffmanns theorie in dat er een soort ongeschreven regel is die bepaalt dat deelnemers van sociale interacties hun gezicht niet mogen verliezen. Hierbij geldt dat wanneer iemand het gezicht van een ander beschadigt, direct zijn eigen gezicht ook beschadigd is. Hieruit vloeit voort dat sommige dingen nooit gezegd kunnen worden, of alleen via bepaalde conventies.²⁹ Brown en Levinson zijn verder gaan bouwen op de ideeën van Goffmann, door ze te koppelen aan taalhandelingen.³⁰

1.1 Face Threatening Acts

Zoals gezegd gaan Brown en Levinson ervan uit dat ieder mens een *face* heeft. Deze *face* houdt iemands zelfbeeld of reputatie in, en heeft twee kanten: een *negative face* en een *positive face*. Wanneer het een *negative face* betreft, gaat het over iemands vrijheid. Men wil graag vrij zijn in zijn doen en laten en daarbij niet gehinderd worden door een ander. Bij de *positive face* gaat het erom dat mensen graag aardig en beschaafd gevonden willen worden door de ander.³¹ Deze twee kanten staan continu met elkaar in verbinding.

De *face* is een concept waar constant rekening mee gehouden wordt tijdens interacties tussen personen, omdat ieder contact de *face* kan beïnvloeden op verschillende manieren. Je kunt je *face* verliezen/beschadigen, behouden of verbeteren. Mensen proberen continu zowel hun eigen *face* als dat van een ander te beschermen tegen beschadiging.

Wanneer iemands gezicht toch bedreigd wordt, spreken we van *face threatening acts* (FTA's), gezichtsbedreigende handelingen. Bij deze FTA's wordt,

²⁸ Hanneke Houtkoop en Tom Koole, *Taal in actie* (Bussum 2000) 49.

²⁹ Houtkoop en Koole, *Taal in actie*, 50.

³⁰ Idem.

³¹ Penelope Brown en Stephen C. Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage* (Cambridge 1987) 311.

net als bij de *face* zelf, onderscheid gemaakt tussen bedreiging van *positive* en *negative face*.³² Daarnaast wordt er ook onderscheid gemaakt tussen de bedreiging van de *face* van de ontvanger en de *face* van de zender.³³

Een voorbeeld van een FTA is het doen van een belofte. Door iets aan een ander te beloven, leg je de ontvanger iets op, namelijk dat hij/zij die belofte moet accepteren of afwijzen.

1.2 Strategieën

Om elkaars gezicht te kunnen beschermen zullen de zender en ontvanger met elkaar samen moeten werken. De deelnemers zullen bepaalde zaken dus niet uitspreken, of een strategie toepassen om op die manier zo min mogelijk schade toe te brengen aan elkaars *face*.³⁴ Om dit te doen moet een zender drie dingen tegen elkaar afwegen. Ten eerste zal hij moeten afwegen hoe belangrijk het is om de boodschap over te brengen, waarna hij bekijkt hoe dringend deze boodschap is. Tenslotte moet de zender bepalen hoever hij wil gaan in het beperken van de FTA.³⁵ Op basis hiervan wordt een strategie gekozen. Die strategieën zijn als volgt onderverdeeld naar de mate van beleefdheid die ze laten zien:

- *Bald on record*: dit is de minst beleefde strategie, vaak uitgedrukt in een imperatief.
- *On record*: deze strategie wordt als beleefder gezien, omdat er hierbij gezichtsherstellende handelingen worden gebruikt.
- *Off record*: Hierbij wordt de FTA helemaal vermeden.

Brown en Levinson maken hier wederom een onderscheid tussen *negative* en *positive politeness*, onder welke een aantal verschillende gezichtsherstellende handelingen geschaard zijn. Wanneer door de spreker verzuimd wordt om deze handelingen toe te passen, spreken we van een FTA. Bij de analyse van Ferguut wordt dan ook vooral gekeken naar wat Ferguut *niet* doet.

Negatieve beleefdheid, door Houtkoop en Koole omschreven als respect-beleefdheid, heeft als doel de *negative face* van de ontvanger te beschermen. De volgende gezichtsherstellende handelingen zijn terug te vinden in de tekst van Ferguut.³⁶

- Wees pessimistisch. Hiermee wordt bedoeld dat iemand pessimistisch moet zijn over het antwoord van de ander. Met andere woorden: iemand moet er niet zomaar vanuit gaan dat zijn gesprekspartner akkoord zal gaan met de vraag die gesteld wordt.

³² Brown en Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, 313.

³³ Idem, 314.

³⁴ Idem, 315.

³⁵ Idem, 316.

³⁶ Houtkoop en Koole hebben een Nederlandse vertaling gegeven van de strategieën, welke hier voor het gemak overgenomen worden. Dit geldt voor zowel de positieve als negatieve beleefdheidsstrategieën.

- Minimaliseer de belasting voor de hoorder. Met het minimaliseren van de belasting voor de hoorder wordt bedoeld dat de omstandigheden voor de ontvanger zo licht mogelijk gemaakt dienen te worden. De ontvanger moet het gevoel krijgen dat er weinig afhangt van de keuze die hij/zij maakt.
- Toon achting en eerbied.

Positieve beleefdheid, solidariteitsbeleefdheid, beschermt de *positive face* van de ontvanger. Deze is uit te drukken op de volgende manieren:

- Kom tegemoet aan de behoeften en belangen van de hoorder.
- Vergroot het belang van de hoorder.
- Toon optimisme.
- Claim *common ground*. Dit wil zeggen dat iemand zijn taalgebruik gaat aanpassen aan dat van de hoorder. Op die manier kan een gesprekstner op zijn gemak gesteld worden.

De hierboven gegeven uitleg van de *politeness theory* is niet compleet. Zo spreken Brown en Levinson nog van beloningen die verkregen kunnen worden door het toepassen van strategieën. Dit houdt kortgezegd in dat een spreker persoonlijk gewin kan halen uit het toepassen van een bepaalde strategie, zoals het creëren van een positief beeld van zichzelf bij de ander.³⁷ Deze worden echter niet van belang geacht voor dit onderzoek, onder andere met het oog op de omvang hiervan.

Om een goed beeld te krijgen van de ontwikkeling van Ferguuts spreekgedrag, zullen de gekozen passages geanalyseerd worden aan de hand van bovenstaande theorie. Daarbij wordt gekeken naar Ferguut als zender, niet als ontvanger, om het onderzoek zo eenzijdig mogelijk te houden. Ten eerste zal steeds bepaald worden of het een *positive* of *negative* FTA betreft, waarna de gebruikte strategie zal worden bepaald. Nadat deze methode op alle passages is toegepast, worden de verschillen in gesprekken met mannen ten opzichte van vrouwen in kaart gebracht. Aan de hand daarvan kan antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag.

³⁷ Brown en Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*, 318.

Hoofdstuk 2

In gesprek met Galiene en Lunette

In het vorige hoofdstuk werd uitgelegd hoe de *politeness theory* van Brown en Levinson werkt. Om via deze theorie inzicht te krijgen in de ontwikkeling die Ferguut doormaakt, wordt deze eerst toegepast op de gesprekken die Ferguut voert met vrouwelijke figuren uit het verhaal, te beginnen met Galiene en daarna een gesprek met Lunette.

2.1 Ferguut en Galiene

Wanneer Ferguut onderweg is naar de zwarte rots overnacht hij op kasteel Idel, waar hij de mooie Galiene ontmoet. Galiene is een voorbeeldig meisje en niemand in het land is zo mooi als zij. Ze valt als een blok voor de halfbakken ridder Ferguut en in de nacht, als iedereen slaapt, sluipt ze naar zijn kamer om hem te vertellen dat ze verliefd op hem is. Ferguut op zijn beurt begrijpt weinig van Galienes liefdesuitspattingen en wijst haar af met de boodschap dat ze later maar terug moet komen, wanneer hij zijn opdrachten als ridder heeft volbracht. Galiene wordt hier zo verdrietig van dat ze besluit weg te lopen en niet meer terug te komen.

Deze passage is veelbesproken, zoals terug te zien in de artikelen van Zemel, Lie en Van der Poel en Kuiper die in de inleiding zijn aangehaald. De passage vormt de stof voor het eerste deel van de analyse. Het gesprek tussen Ferguut en Galiene vindt plaats op het moment dat Ferguut net besloten heeft ridder te worden en van de ridderlijke gebruiken heeft hij dan nog geen kaas gegeten. (Zie Bijlage I.)

Wat het meest opvalt aan deze passage, is het gebrek aan gezichtsherstellende handelingen in Ferguuts tekst. Met andere woorden: hij begaat veel FTA's in dit gesprek. Hiermee opent hij ook het gesprek: 'Joncfrouwe, gi sijt gevaen! Segt mi, wat soekedi hier nu?' (vs. 1470 – 1471). Op het moment dat hij 'segd mi' uitroept, begaat hij een FTA *bald on record*; hij gebruikt dus geen gezichtsherstellende handeling en drukt zijn verzoek uit in een imperatief. Hiermee bedreigt hij Galienes *negative face*, hij zegt haar immers wat te doen en laat de keuze niet aan haar. Daarnaast grijpt hij haar ook vast: " Ferguut gegreepse herde saen " (vs. 1469). Hiermee ontnemt hij Galiene letterlijk haar vrijheid, dit zegt hij ook: " gi sijt gevaen! " (vs. 1470). Dit is een bedreiging voor Galienes *negative face*.

Hierna legt Galiene aan Ferguut uit hoe het zit: zij is haar hart aan hem verloren en lijdt daaronder, ze zit als het ware gevangen (vs. 1472 – 1479).

Hier reageert Ferguut wederom met een FTA zonder gezichtsherstellende handeling:

Ferguut sprac: "Houdi u spel
Joncfrouwe? in sach u herte nie
Sine quam hier niet; in segt bedie
Haddicse, ic en gavese u niet;
Ic ensachse nie, joncfrouwe, vliet!" (vs. 1480 – 1484)

Waar Ferguut eerder Galienes *negative face* bedreigt, bedreigt hij deze keer haar *positive face*: Galiene wil dat Ferguut iets van haar vindt, namelijk dat hij hetzelfde over haar denkt als zij over hem. Dit blijkt uit wat Galiene zegt wanneer ze hem nogmaals probeert duidelijk te maken wat ze van hem wil: 'Ic en werde nemmer blide sonder u in enegen tide' (vs. 1491 – 1492). Zij wil dus dat Ferguut bij haar blijft en een positief beeld van haar heeft. De gezichtsherstellende handelingen die horen bij bescherming van de *positive face* past Ferguut hier niet toe, hij doet het tegenovergestelde. De handelingen waar hier op gedoeld wordt, zijn het tegemoetkomen aan de behoeften en belangen van de ontvanger, en het belang van de ontvanger vooropstellen.

Ferguut komt niet tegemoet aan de belangen en behoeften van Galiene, door te zeggen dat hij haar hart niet gezien heeft en het niet heeft. Daarnaast doet Ferguut niets aan het claimen van *common ground*. Galiene verklaart hem de liefde met de metafoor van het hart, maar Ferguut doet hier niet aan mee. Hij past met andere woorden zijn taalgebruik niet aan dat van haar aan. Dit is eveneens een bedreiging van haar *positive face*.

Wat betreft het vooropstellen van de belangen van de ontvanger is het zinvol te kijken naar de reden die Ferguut geeft voor het niet beantwoorden van Galienes liefde:

Al lachende so sprac Ferguut:
"Joncfrouwe, omme ander dinc ben ic uut
Dan omme dusdane saken, comen:
Ene battaelgie hebbic genomen
Die ic emmer voldoen moet." (vs. 1495 – 1499)

Het is opvallend dat Ferguut dit 'al lachende' uitspreekt. Hij neemt Galiene dus blijkbaar allesbehalve serieus, anders zou hij niet lachen. Daarnaast stelt hij hier zijn eigen belang voorop, en niet het belang van Galiene. Hij wil zijn eigen zaakjes heel graag oplossen en vergeet daarbij te denken aan de gevoelens en de belangen van Galiene. Hij vervolgt hierop dat hij bij haar terug zal komen en 'Dan suldi mi te minnen leren.' (vs. 1502) Als hij terugkomt dan kan ze hem de liefde bijbrengen. Dit zegt hij op enigszins dwingende toon, zelfs *bald on record*. Hij gaat hiermee in tegen de gezichtsherstellende strategie volgens welke iemand pessimistisch moet zijn om iemands *negative face* te beschermen.

2.2 Ferguut en Lunette

Een paar jaar later, wanneer Ferguut heel wat heeft bijgeleerd wat betreft het ‘ridder zijn’, komt Ferguut de wanhopige Lunette tegen in het bos waar de Witte Ridder woont. Hij ziet dat ze het ergens moeilijk mee heeft en hij wil graag weten waarom dat is:

In sinen aerne hise nam
 Ende dwancse ane heme vriendeliken
 Hi seide: “Joncfrouwe, omme Goden den riken,
 Waer omme hebdi dit mesbaer?” (vs. 4418 – 4421)

Ferguut pakt Lunette hier vast, zij kan geen kant op. Hoewel dit geen talige handeling is, is dit wel een erg letterlijke ontneming van haar vrijheid. Daarmee is dit in principe een bedreiging van Lunettes *negative face*. Wanneer we focussen op wat er gezegd wordt, zien we een verschil met het gesprek dat Ferguut met Galiene voerde: hij begint te spreken met een gezichtsherstellende handeling. Bij Galiene gebruikte hij een imperatief en ging daarmee *bald on record*. Galiene gaf hij door middel van zijn woorden het bevel om te praten. Bij Lunette vraagt hij of ze wil praten. Hiermee toont hij eerbied voor haar, en op die manier voert hij een gezichtsherstellende handeling uit ten opzichte van haar *negative face*. Hij probeert Lunette hier nog steeds te dwingen, maar doet dat fysiek in plaats van verbaal.

Hierna verzuimt Ferguut een gezichtsherstellende handeling te gebruiken. Hij zegt tegen Lunette dat ze van haar paard af moet komen, maar hij maakt dit goed met wat daarop volgt:

Betet af ende commet naer,
 Men sal u te gemake doen;
 Ghine hebt knape no garsoen.
 Hets nacht, waer wildi tameer? (vs. 4422 – 4425)

In eerste instantie gebruikt hij een imperatief, een *bald on record*-strategie, een handeling die de *negative face* van Lunette bedreigt (vs. 4422). Meteen daarop echter gebruikt hij een gezichtsherstellende handeling waarmee hij Lunettes *positive face* tracht te beschermen: ‘Ghine hebt knape no garsoen. Hets nacht, waer wildi tameer?’ (vs. 4424 – 4425). Hij geeft aan waarom hij wil dat ze van haar paard afstapt en bij hem komt: Lunette heeft geen schildknaap, is helemaal alleen en het is al nacht. Hiermee lijkt hij te willen zeggen dat hij het een gevaarlijke situatie vindt voor een vrouw alleen, en daarmee zet hij de belangen van Lunette voorop.

Even later gaat Ferguut over op het beschermen van Lunettes *negative face*.

Ferguut sprac: “Omme wat saken?
 Sidi van iemen blouwen?
 Dat ware mi leet, bi mire trouwen.” (vs. 4430 – 4432)

De gezichtsherstellende handeling die Ferguut hier toepast is het nominaliseren van de handeling. Als iemand Lunette geslagen zou hebben (‘Sidi

van iemen blouwen?'), zou dat Ferguut leed aandoen. Het is dan niet Lunette die hem pijn doet, maar de handeling van het slaan.

Lunette antwoordt hem dat het niet uitmaakt of ze het hem vertelt, het zal immers niets veranderen aan de zaak. Ferguut wordt hierop vastberaden: hij moet en zal weten waar het om gaat. Denken aan het beschermen van Lunettes *face* schiet er dan bij in: 'God geve mi scande, in sal weten wat u mescomt' (vs. 4442 – 4443). Hij bedreigt hiermee Lunettes *negative face*. Ten eerste doet hij dat door de situatie niet af te zwakken: hij overdrijft hem eerder door te zeggen dat God hem te schande zal maken als hij er niet achter komt. Daardoor minimaliseert hij tevens de belasting voor Lunette niet. Door God, een hogere macht, erbij te betrekken, zal de druk voor haar alleen maar groter worden.

Lunette vraagt hem om haar te laten gaan, omdat het al donker is geworden en hij haar tijd aan het verdoen is (vs. 4450 – 4453). Ferguuts antwoord hierop is *bald on record*:

Ferguut sprac: "Gi segt wonder.
Ghine comt van mi heden mere
Ghine ondeckt mi van uwen sere
Waer omme ghi u dus verslaet" (vs. 4454 – 4457)

Om te beginnen zegt Ferguut: 'Jij zegt iets raars' (Gi segt wonder). Hij komt hierbij niet tegemoet aan de behoeften van Lunette. Hij zegt immers dat ze niet gewoon doet, en dus niet doet zoals het volgens hem hoort. Hiermee zou hij Lunette kunnen beledigen.

Vervolgens maakt Ferguut een grote aanslag op Lunettes *negative face* door te zeggen dat hij haar niet met rust zal laten voor hij weet wat er aan de hand is. Lunette geeft haar verweer vervolgens op en houdt een lange monoloog over de liefdesperikelen van haar koningin, Galiene. Ze legt uit dat Galiene haar hele koninkrijk ten onder laat gaan omdat ze niet wil trouwen met een koning en hopeloos verliefd is op een jongen zonder titel. Wanneer Ferguut de naam van Galiene hoort (op wie hij inmiddels ook verliefd geworden is), weet hij wat hem te doen staat:

Die ridder sprac: "Joncfrouwe, noch
Biddic u dat gi comt naer.
Segt uwer joncfrouwen over waer
Datse hare lief bescudden mach" (vs. 4524 – 4527)

Ook hier is Ferguut *bald on record*. Ten eerste doet hij haar een verzoek (vs. 4525, 'biddic'). Dit verzoek is niet ingedeekt met gezichtsherstellende handelingen. Zo geeft hij niet aan pessimistisch te zijn over haar mogelijke antwoord en vervolgens geeft hij haar een bevel door de gebiedende wijs te gebruiken (vs. 4526, 'seg't'). Vervolgens doet hij Lunette een belofte: Galienes lief zal haar beschermen. Hij bedreigt hiermee haar *negative face*.

2.3 Galiene vs. Lunette

Uit de analyse van deze twee gesprekken die Ferguut met deze vrouwen voert, op verschillende momenten in het boek, blijkt – zoals verwacht – een duidelijk verschil. In het gesprek met Galiene is Ferguut nog weinig verfijnd in zijn gespreksvoering, dat onder andere terug te zien is in het feit dat hij geen enkele mogelijkheid benut om een gezichtsherstellende handeling te gebruiken. Hij voert vooral FTA's uit en houdt geen rekening met Galienes *positive* of *negative face*.

Ferguut maakt in zijn gesprek met Lunette meer gebruik van gezichtsherstellende handelingen, met name handelingen die haar *positive face* beschermen. Ferguut voert geen enkele FTA uit die haar *positive face* bedreigt, in tegenstelling tot *negative* FTA's. Ferguut voert deze wel een aantal keren uit, maar gebruikt tevens gezichtsherstellende handelingen voor haar *negative face*. Bij het gesprek met Galiene doet hij die niet, zowel voor haar *positive face* als haar *negative face*.

Er zijn echter kanttekeningen te plaatsen bij het vergelijken van deze twee gesprekken. Zo is de context van de twee gesprekken niet hetzelfde: Galiene verklaart Ferguut de liefde, terwijl Lunette vertelt wat haar dwarszit. Het is dan ook niet mogelijk om op basis van deze twee gesprekken een conclusie te formuleren die duidelijk kan maken op wat voor manier men om hoorde te gaan met vrouwen in de 13^e eeuw.

Wel kan het vermoeden worden uitgesproken dat het in de tijd waarin de *Ferguut* geschreven werd, het vooral belangrijk was om van een vrouw haar *positive face* zoveel mogelijk te beschermen, terwijl haar *negative face* wel bedreigd mocht worden. Om dit te bevestigen is meer onderzoek, ook naar andere romans, noodzakelijk.

Hoofdstuk 3

In gesprek met de Zwarte Ridder en Galarant

Een ridder moet niet alleen in staat zijn om fatsoenlijk met vrouwen te communiceren, hij moet ook met andere ridders en koningen kunnen praten. Ook hierin maakt Ferguut een ontwikkeling door en ook die wordt bekeken in het licht van de FTA's en gezichtsherstellende handelingen zoals beschreven door Brown en Levinson.

3.1 Ferguut en de Zwarte Ridder

Ferguut heeft van koning Arthur opdracht gekregen om een hoorn te halen die bewaakt wordt door een zwarte ridder. Deze ridder is berucht, omdat nog nooit iemand erin is geslaagd om een tweegevecht van hem te winnen. Ferguut gaat geweldig tekeer tegen het eerste figuur dat hij tegenkomt, denkende dat dit de Zwarte Ridder is, maar dit blijkt geen levend persoon te zijn. Wanneer Ferguut de hoorn bemachtigd heeft blaast hij er hard op en roept om de Zwarte Ridder. Hij vraagt zich af waar die ridder toch gebleven is die hem zou doden. De Zwarte Ridder komt op het geluid af:

Ende riep: "Her dief, vule pautenier!
Wie bestu, die draechs minen horen?
Dat hoeft hevestu verloren!" (vs. 1758 – 1760)

De Zwarte Ridder scheldt Ferguut uit en zegt dat hij zijn verstand wel verloren zal zijn. Wat volgt is een tirade van de Zwarte Ridder waarin hij niet alleen Ferguut uitscheldt en beledigt, maar ook koning Arthur en zijn gevolg (zie Bijlage III). Ferguut wordt hier boos om en in plaats van verbaal te reageren, gaat hij direct tot de aanval over. De twee raken elkaar met hun lans, maar niemand raakt gewond. Door direct aan te vallen voert Ferguut een FTA uit jegens de *negative face* van de Zwarte Ridder, al is deze fysiek en niet verbaal. Door fysiek gevecht te leveren doet Ferguut een poging tot belemmering van de Zwarte Ridder in zijn vrijheid van doen.

De Zwarte Ridder spreekt weer tot Ferguut. Hij vraagt waar Ferguut mee bezig is en zegt dat hij zijn hoofd zal verliezen, letterlijk. Ferguut begint dan eindelijk terug te praten:

Ferguut horet ende hadde rouwe
 Ende seide: "Ridder, verstaet wel:
 Met uwer tale, gine doet mi el,
 En mogedi mi verwinnen niet.
 Wat windi daer ane, of ghi siet
 Dore minen halsberch een gat?
 Ic wanic u gerakede bat:
 Ghi gevoelt mijn yser cout
 Die duvel hi was u wel hout
 Dat het u niet en hadden doet." (vs. 1818 – 1827)

Op het moment dat Ferguut zegt: 'luister goed,' begaat hij een FTA *bald on record* waarmee de *negative face* van de Zwarte Ridder wordt bedreigd, omdat hier sprake is van een bevel aan de ridder. Vervolgens doet hij een poging tot intimidatie van de Zwarte Ridder: je kunt wel praten, maar daarmee win je het van mij niet. Hij meent zelfs dat hij de Zwarte Ridder harder geraakt heeft dan de Zwarte Ridder hem en dat de duivel wel veel van hem zal houden aangezien hij niet overleden is aan Ferguuts slag. Ferguut verzuimt hier achting en eerbied te tonen voor de manier waarop de Zwarte Ridder gevecht heeft geleverd. Daarmee voert hij een FTA uit. Daarnaast beledigt hij de Zwarte Ridder door te zeggen dat hij de duivel van hem zal houden.

Het gevecht zet zich voort en het lukt Ferguut om de Zwarte Ridder te verwonden. Hij begint te spreken:

"Ridder, ghi hadt wel te doene
 Latens u bloe es al groene.
 Een nieuwe meester dat u liet;
 En dinct mi die adere niet,
 Die adere en loept niet so vlugge,
 Ghi bloet achter uwen rugge;
 Ic wane hi u liet te sinen spele." (vs. 1849 – 1855)

Hier voert Ferguut geen enkele gezichtsherstellende handeling uit. In eerste instantie lijkt het alsof hij tegemoet wil komen aan de belangen van de Zwarte Ridder, door te zeggen dat hij wel toe zal zijn aan een aderlating, omdat er iets niet in orde lijkt te zijn met zijn bloed. Dit is echter niet zo vriendelijk als het lijkt. In de middeleeuwen werd geneeskunde bedreven aan de hand van de humorenleer. Dit hield in dat de mens vier verschillende lichaamssappen had, waaronder bloed, die met elkaar in balans moesten zijn. Was dit niet het geval, dan werd je ziek en kon een aderlating, onder andere, oplossing bieden.³⁸ Ferguut zegt dus eigenlijk dat de Zwarte Ridder fysiek niet helemaal in orde is, dit is beledigend. Daarnaast houdt hij geen rekening met de belangen van de Zwarte Ridder. Door te zeggen dat degene die de laatste aderlating heeft gedaan hem wel voor de gek zal hebben gehouden, noemt hij de Zwarte Ridder indirect dom. Dit is wederom een belediging en een FTA jegens de *positive face*.

³⁸ E. Huizenga, Bitterzoete balsem. Geneeskunde, chirurgie en farmacie in de late Middeleeuwen (Hilversum 2004) 11.

Ferguut vervolgt:

“Houdet op; en lates niet te vele.
Her ridder, hout wel minen spere
In uwen lichame; het doet u dere.
U felheit sal u te na gaen
Ic sal u thoeft af slaen.” (vs. 1856 – 1860)

Ferguut is hier *bald on record*. Hij beveelt de Zwarte Ridder op te houden en Ferguuts lans in zijn lijf te laten zitten omdat het hem pijn doet. Vervolgens belooft hij hem het hoofd af te slaan en een belofte is een FTA jegens de *negative face*. Overigens is de volledige boodschap die Ferguut hier geeft onvriendelijk, want hij geeft aan de Zwarte Ridder met opzet te laten lijden.

Wanneer Ferguut de Zwarte Ridder verslagen heeft, geeft hij hem twee opties. De Zwarte Ridder kan met vlag en hoorn vertrekken naar het hof van koning Arthur, of Ferguut vermoordt hem ter plekke:

Hi seide: “Wildi u gevaen
Geven den coninc Arthure
Ende hem vertellen u avonture,
Dragen hem den wimpel ende den horen,
So mogedi wel verstoren
U lijf ende quite gaen
En doedijs niet, ic u sal slaen” (vs. 1908 – 1914)

Ferguut lijkt hier verschillende dingen te doen en inconsequent te zijn in het gebruik van zijn FTA's en gezichtsherstellende handelingen. Ten eerste draagt hij de Zwarte Ridder op om naar het hof van Arthur te trekken. Dit bevel is een FTA ten opzichte van de *negative face*. Tegelijkertijd geeft hij de ridder wel een keuze: hij kan naar koning Arthur gaan, of hij wordt ter plekke vermoord. Die keuze zwakt de FTA minimaal af en toont ook gelijk een gezichtsherstellende handeling met betrekking tot de *positive face*. Door de Zwarte Ridder aan te bieden dat hij op een voorwaarde zijn leven zal sparen, komt Ferguut namelijk tegemoet aan de belangen van de Zwarte Ridder, als is dat zeer minimaal.

De Zwarte Ridder echter is het daar niet mee eens:

“Riddere, gi moget mi slaen te waren;
Hebt mijns genade, in darre varen
Want in hebber vrient no mage.
Die coninc hevet grote clage
Dicwile van mi gehort:
Ic hebbe hem gewrocht grote mort.
Haddi mi in sire behout,
Hine gave mi omme geen gout,
Hi soude mi doen raet braken.
Ic hebbe liever die doet van u te smaken” (vs. 1915 – 1924)

Hij gaat nog liever dood dan dat hij zich als gevangene naar het hof van Arthur begeeft. Voor de Zwarte Ridder is het dus het belangrijkste om zijn *negative face* te behouden. Immers, gaat hij naar het hof van Arthur, dan geeft hij zijn vrijheid op. Zijn *positive face* staat hier direct mee in verbinding. Hij zal bij koning Arthur zijn *negative face* op moeten geven omdat het hem weinig heeft kunnen schelen wat koning Arthur van hem (en dus zijn *positive face*) vond. Hij heeft namelijk een groot aantal van zijn ridders gedood, waardoor Arthur hem niet aardig vindt.

3.2 Ferguut en Galarant

Nadat Ferguut Lunette is tegengekomen en het lot van Galiene heeft aan-gehoord, besluit hij om het op te nemen tegen Galarant, de koning die haar bedreigt. Op het moment dat Galarant met zijn gevolg voor de poorten van Galienes koninkrijk staat en haar beveelt deze voor hem te openen, komt Ferguut als de Ridder met het Witte Schild het bos uit. Hij gaat een gesprek aan met koning Galarant en diens neef Macedone.

Galarant staat te schreeuwen voor de poorten van Galienes kasteel:

“Ontslut die porte, ondoet, ondoet!
Ende gheft mi op have ende goet
Ofte ic hange u bider kele.
Wat laetti mi roepen so vele?” (vs. 4675 – 4678)

Hij beveelt de poort open te doen en alles aan hem over te dragen. Zo niet, dan zal hij iedereen ophangen. Hij vraagt zich af waarom hij zo lang moet wachten.

Ferguut hoort dit en laat zich zien:

“Here, gi doet quaet,
Waer bi doedi dese overdaet?
Ofte u die vrouwe niet wilt minnen
Moetdise emmer met crachte winnen?” (vs. 4680 – 4684)

Ferguut maakt hier aanspraak op Galarants *negative face*. Ten eerste zegt hij dat de twee mannen zich misdragen. Ze doen dingen die niet horen en worden, door de opmerking van Ferguut, beperkt in hun vrijheid van doen. Door te stellen dat wanneer hij de vrouw niet kan krijgen, goedschiks of kwaadschiks, geeft Ferguut aan dat Galarant niet zomaar alles kan krijgen wat hij wil. Hij wordt dus beperkt in zijn vrijheid, omdat hij rekening moet houden met de wil van een ander.

Ferguut vervolgt:

“Een deelkijn sidi hare te fel.
Laetse met goede, so doedi wel
Ende keert weder in u lant.” (vs. 4685 – 4687)

Als reden geeft Ferguut dat Galarant iets te opdringerig is naar Galiene toe. Hij zou haar beter met rust laten en teruggaan naar waar hij vandaan komt. 'Laetse' impliceert een FTA *bald on record* voor Galarants *negative face*. Ferguut geeft hem immers een bevel. Het feit dat hij voor Galarant probeert te bepalen waar hij goed aan zou doen, is eveneens een FTA jegens zijn *negative face*. Ferguut insinueert namelijk dat hij een bepaalde macht heeft over Galarant en zijn gevolg.

Galarant dreigt hierop om Ferguut aan zijn zwaard te rijgen, en ook Macedone bemoeit zich ermee. Hij stelt voor dat Ferguut voor Galiene zal vechten, iets wat Ferguut maar al te graag doet:

Ferguut sprac: "Ic saelt berechten.

Ic hope te stilne u baraet

Eer gi heden van mi gaet;

Laet ons vechten onsen niet.

Godsat hebbe hi, di u twint ontsiet!" (vs. 4698 – 4702)

Ferguut wil Galarant en Macedone stoppen en voorkomen dat zij hun plan uitvoeren. Hiermee belemmert hij de twee in hun vrijheid, waarmee hij een bedreiging vormt voor hun *negative face*. Hij sluit af met een belediging: vervloekt zij hij, die u ook maar in 't minst vreest.³⁹ Hij zegt daarmee dat de twee helemaal niet zo gevaarlijk zijn als ze zich voordoen. Hij pleegt hiermee een FTA tegen Galarants *positive face*. Hierop barst de strijd los.

3.3 De Zwarte Ridder versus Galarant

In de gesprekken die in dit hoofdstuk behandeld zijn is minimaal verschil waarneembaar in Ferguuts spreekgedrag. Ferguut past in beide gesprekken geen gezichtsherstellende handelingen toe, maar maakt wel verschil in het type FTA dat hij begaat.

Bij zijn ontmoeting met de Zwarte Ridder laat hij deze in eerste instantie praten zonder dat hij daar zelf verbaal op reageert. Hij reageert in eerste instantie alleen met fysiek geweld. Praten doet hij pas daarna. De FTA's die Ferguut begaat zijn gericht aan zowel de *positive* als aan de *negative face*.

Bij de ontmoeting met Galarant en Macedone lijkt Ferguut veel beheersster. Voor hij overgaat op het gevecht voert hij een gesprek met de koning en diens neef. In dit gesprek maakt hij vooral gebruik van FTA's die Galarants (en Macedones) *negative face* bedreigen. Hij maakt nauwelijks aanspraak op hun *negative face*.

Om een sluitende conclusie te geven is meer onderzoek naar dergelijke situaties in ridderromans nodig. Voor nu lijkt het erop dat een goede ridder vooral aanspraak maakt op de *negative face* van zijn tegenstanders, en de *positive face* buiten beschouwing laat.

³⁹ E. Rombouts, N. de Paepe en M.J.M. de Haan, Ferguut (Hilversum 1994), 198.

Conclusie

De onderzoeksvraag die voor dit onderzoek gesteld is luidde als volgt: *In hoeverre zijn er overeenkomsten en verschillen in het spreekgedrag van Ferguut ten opzichte van mannelijke en vrouwelijke gesprekspartners?*

Het spreekgedrag van Ferguut is geanalyseerd volgens de *politeness theory* van Brown en Levinson. Hiervoor zijn vier verschillende gesprekken in het verhaal gebruikt.

Als eerst is gekeken naar de dialogen tussen Ferguut en vrouwelijke gesprekspartners, respectievelijk Galiene en Lunette. In het gesprek met Galiene uit Ferguut continu *face threatening acts* (FTA's). Deze FTA's schaden zowel Galienes *negative* als haar *positive face*, dus zowel dat deel van het zelfbeeld dat vrijheid wil (*negative*), als dat aardig wil worden gevonden (*positive*). De ridder doet daarnaast geen enkele poging om gezichtsherstellende handelingen uit te voeren.

Daarop werd het gesprek met Lunette behandeld. In dit gesprek, dat later in het verhaal plaatsvindt dan het gesprek met Galiene, gedraagt Ferguut zich anders. Ferguut spreekt met gezichtsherstellende handelingen, maar door zijn fysieke handelingen (vastgrijpen) stelt hij zich nog wel dwingend op. Ferguut pleegt vooral aan het begin van het gesprek gezichtsherstellende handelingen, zowel *negative* als *positive*. In de loop van het gesprek stopt hij daar echter mee, en begaat nog enkele FTA's. Opvallend is wel dat deze FTA's allemaal een bedreiging vormen voor Lunettes *negative face*, niet voor haar *positive face*.

Het verschil tussen de twee gesprekken die Ferguut hier voert, bestaat uit drie aspecten. Ten eerste is er een verschil in het type FTA dat hij uitvoert in beide gesprekken. In eerste instantie zijn Ferguuts FTA's zowel *negative* als *positive*, later bedreigt hij enkel nog Lunettes *negative face*. Ten tweede past hij in het gesprek met Galiene geen enkele gezichtsherstellende handeling toe, waar hij dat bij Lunette wel een aantal keren doet.

Deze twee gesprekken hebben ook twee dingen gemeen: ten eerste is Ferguut in beide gesprekken fysiek: hij grijpt beide vrouwen vast. Dit is vooral in het gesprek met Lunette bijzonder, omdat woorden en handelingen elkaar tegen lijken te spreken. Daarnaast is in beide gesprekken sprake van bedreiging van de *negative face*.

Het derde hoofdstuk behandelde Ferguuts gesprekken met enerzijds de Zwarte Ridder en anderzijds Galarant en Macedone. Beide gesprekken worden gevoerd binnen de context van een fysieke strijd, maar niet op dezelfde manier.

De Zwarte Ridder heeft al een tirade afgestoken voordat Ferguut terug begint te praten. In eerste instantie reageert Ferguut niet met woorden, maar met fysiek geweld. Wanneer Ferguut uiteindelijk begint te spreken, doet hij

dit door middel van talloze FTA's, *negative* en *positive*. Ondertussen voeren de twee mannen een fysieke strijd. Ferguut voert geen gezichtsherstellende handelingen uit tot hij de Zwarte Ridder in de tweestrijd heeft overmeesterd. De betreffende gezichtsherstellende handeling is gericht tot de *positive face* en is erg minimaal.

Het gesprek dat Ferguut met koning Galarant en diens neef Macedone voert, gaat vooraf aan een gevecht. Ferguut is in dit gesprek niet onmiddellijk fysiek, maar wacht daar even mee. In dit gesprek voert Ferguut continu FTA's uit, allemaal gericht op Galarants *negative face*. Ferguut begaat slechts één keer een *positive* FTA, die de directe aanleiding voor een fysiek gevecht lijkt te vormen. Gezichtsherstellende handelingen worden hier niet toegepast.

De twee gesprekken die hier zijn behandeld, verschillen op drie punten van elkaar. Ten eerste is Ferguut in het eerste gesprek direct fysiek, waar hij zich in het tweede gesprek langer beheerst voordat hij overgaat tot de fysieke strijd. Daarnaast voert hij in beide gesprekken FTA's uit, maar beperkt hij zich in het tweede gesprek tot vooral *negative* FTA's en lijkt de enkele *positive* FTA strategisch geplaatst. Wat betreft gezichtsherstellende handelingen ten slotte, beperkt Ferguut zich tot een enkele, minimale gezichtsherstellende handeling in zijn gesprek met de Zwarte Ridder.

Wat Ferguuts spreekgedrag in deze twee gesprekken gemeen heeft, is de minimale aanwezigheid van gezichtsherstellende handelingen. Daarnaast wordt in beide gesprekken de *negative face* veelvuldig bedreigd.

Wanneer we de gesprekken met vrouwen enerzijds en mannen anderzijds naast elkaar leggen zijn er zowel verschillen als overeenkomsten aan te wijzen. Hierbij is het overigens belangrijk om de context van de gesprekken in acht te nemen. De mannen waarmee Ferguut een gesprek gevoerd heeft zijn beiden tegenstanders. Voor de dames gaat dit niet op. Buiten het feit dat het hier geen taalhandelingen betreft, is het vergelijken van de twee soorten fysieke handelingen dan ook zinloos. De fysieke handelingen dienen in de twee verschillende gespreksoorten een ander doel.

De taalhandelingen echter kunnen wel vergeleken worden, met name het type FTA dat Ferguut toepast. In de eerste twee gesprekken (Galiene, de Zwarte Ridder) voert Ferguut zowel *negative* als *positive* FTA's uit, hier is sprake van een overeenkomst. In de latere gesprekken (Lunette, Galarant) is een duidelijk verschil zichtbaar. Bij Lunette past Ferguut gezichtsherstellende handelingen toe, *positive* en *negative*. Bij Galarant doet Ferguut dit niet. Overigens is hier ook een overeenkomst zichtbaar: in beide gesprekken maakt Ferguut vooral aanspraak op de *negative face* van zijn gesprekspartner. Bij Galarant vermijdt hij zelfs compleet zijn *positive face*.

Het belangrijkste onderscheid dat zichtbaar geworden is, is de bescherming van de *positive face* van Lunette. Bij de andere gesprekspartners gebeurt dit niet of nauwelijks.

Discussie

Ten eerste kan gesteld worden dat de methode die middels dit onderzoek tot stand gekomen is en is toegepast, zinvol kan zijn bij onderzoek naar (Middelnederlandse) literatuur. Door de systematische manier van kijken naar gesproken tekst kan deze duidelijk gecategoriseerd en geanalyseerd worden. Deze methode kent echter ook beperkingen. Zo is het niet altijd eenvoudig om eenduidig een FTA aan te wijzen. Sommige FTA's overlappen elkaar, of krijgen door de context en/of fysieke handelingen een andere interpretatie. Het is ook niet altijd direct duidelijk tot welke categorie een FTA gerekend moet worden.

Daarnaast roepen de resultaten een aantal vragen op die reden kunnen geven voor nieuw onderzoek. Ten eerste kunnen we ons afvragen waarom Ferguut bij vrouwen wel aandacht heeft voor hun *positive face* (beschermen), maar hier bij mannen geen aandacht aan besteedt. Hij doet dit slechts een enkele keer door middel van een FTA. Door meerdere Middelnederlandse ridderromans op dezelfde manier met elkaar te vergelijken, zou bepaald kunnen worden of dit alleen voor het spreekgedrag van Ferguut geldt, of dat dit een vaker voorkomend fenomeen is bij ridderlijke personages. Vandaar uit zou verder gekeken kunnen worden naar een antwoord op de vraag waarom de *positive face* in een dergelijke situatie buiten beschouwing wordt gelaten. Dit zou inzicht kunnen bieden in de manier waarop ridders in ridderromans om dienen te gaan met gesprekspartners. Die lijn zou doorgetrokken kunnen worden naar de cultuurhistorische context van de Middelnederlandse ridderroman, namelijk over man-vrouwverhoudingen in de late middeleeuwen in de Lage Landen. Voordat hiertoe gekomen kan worden, is uitgebreid onderzoek naar de inhoud van ridderromans wenselijk, net als onderzoek naar hun relatie tot de werkelijkheid.

Ten slotte is in dit onderzoek aangetoond dat Ferguut een keer aanspraak maakt op Galarants *positive face* en dat dit de directe aanleiding vormt voor een fysieke strijd. Men zou zich af kunnen vragen op welke manier de *positive* en *negative face* zich tot elkaar verhouden in gesprekken tussen mannelijke tegenstanders. Ook hiervoor zou vergeleken moeten worden met dergelijke situaties in andere ridderromans.

Bibliografie

- BBC. 2018. „Harvey Weinstein timeline: How the scandal unfolded”. *februari 2018*. <http://www.bbc.com/news/entertainment-arts-41594672>.
- Brown, Penelope, en Stephen C Levinson. 1987. *Politeness: Some universals in language usage*. Deel 4. Cambridge university press.
- Brown, Roger, en Albert Gilman. 1989. „Politeness theory and Shakespeare’s four major tragedies”. *Language in society* 18.2:159–212.
- Eijl, Corrie van, e.a. 1996. *Het zaad der middeleeuwen*. Jaarboek voor vrouwen-geschiedenis.
- Houtkoop-Steenstra, Johanna Pietertje, en Anthony Johan Koole. 2000. *Taal in actie: hoe mensen communiceren met taal*. Coutinho.
- Huizenga, Erwin. 2004. *Bitterzoete balsem: geneeskunde, chirurgie en farmacie in de late Middeleeuwen*. Uitgeverij Verloren.
- Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis. 2018. *About*. <https://jaarboekvrouwengeschiedenis.com/about/>.
- Kestemont, Mike. 2014. „In het land van Alena: Over de lokalisering van de Ferguut”. In *Want hi verkende dien name wale. Opstellen voor Willem Kuiper red. Marjolein Hogenbirk en Roel Zemel*, 93–98. Amsterdam.
- Kloek, Els. 1990. *Wie hij zij, man of wijf: vrouwengeschiedenis en de vroegmoderne tijd: drie Leidse studies*. Uitgeverij Verloren.
- Kuiper, Willem. 1989. *Die riddere metten witten scilde: Oorsprong, overlevering en auteurschap van de Middelnederlandse Ferguut, gevolgd door een diplomatische editie en een diplomatisch glossarium*. Schiphouwer en Brinkman.
- . 2002. *Ferguut, of: De ridder met het witte schild*. Athenaeum, Polak & Van Gennep.
- Lie, Orlanda S.H, en Dieuwke E van der Poel. 1996. „Eerherstel voor Galiene”. *Het zaad der Middeleeuwen (Jaarboek voor Vrouwengeschiedenis) red. Corrie van Eijl, Myriam Everard, Marieke Hellevoort en Eloë Kingma*: 91–111.
- Telegraaf. 2018. *Boef noemt vrouwen die hem lift geven ‘hoeren’*. [https://www.telegraaf.nl/nieuws/1492488/boef-noemt-vrouwen-die-hem-lift-geven-hoeren\(5februari2018\)](https://www.telegraaf.nl/nieuws/1492488/boef-noemt-vrouwen-die-hem-lift-geven-hoeren(5februari2018)).
- Veldhuizen, Martine. 2014. *De ongetemde tong: opvattingen over zondige, onvertogen en misdadige woorden in het Middelnederlands (1300-1550)*. Deel 147. Uitgeverij Verloren.
- Voss, Thomas Heerma van. 2018. „Die kech van Boef”. *13 januari*. <https://www.trouw.nl/samenleving/die-kech-van-boef{\%}7B{\~}{\%}7Dafab783a/>.

-
- Zemel, Roel. 1993. „Ene behagele coninginne. Over de heldin van de Ferguut en haar voorgangsters”. *Spektator* 22:181–197.
- . 2013. „Ens niet die hoofste vanden lande”. “De roman over Ferguut, telkens opnieuw uitgegeven”. *Uitgaven / Stichting Neerlandistiek VU* 72:305–314.
- . „Het vergeten vergrijpt van Galiene”. *Spektator* 18:262–282.

Bijlage I

1465 Op sine herte tintelde hare hant.
Ferguut ontwakede alte hant
Ende vant knielen Galienen
Vore hem, ende sere wenen.
Ferguut gegreepse herde saen
1470 Ende seide: “Joncfrouwe, gi sijt gevaen!
Segt mi, wat soekedi hier nu?”
Galiene sprac: “Ic come hier tu
Lief, u minne heft mi ghevaen;
Ghine troest mi, si sal mi verslaen,
1475 U minne doet mi groten toren.
Al mine herte hebbic verloren
Die hier tote u quam gevaren.
Waer es soe, lief? Wijstse mi, caren,
Geeft mi mijne herte, soe doedi wel.”
1480 Ferguut sprac: “Houdi u spel
Joncfrouwe? in sach u herten ie.
Sine quam hier niet; in segt bedie
Haddicse, ic en gavese u niet;
Ic ensachsa nie, joncfrouwe, vliet!”
1485 “Ay! her ridder, en secges nemmeer:
Ghi hebt mijn herte, gi doet mi seer.
Ghi hebter qualijc omme gesien
Dat ghi mi wech hetet vlien;
Si es tuwen dienste lude ende stille.
1490 Ghi moget met mi doen uwen wille.
Ic en werden emmer blide
Sonder u in enegen tide;
Om u ben ic in groter noet.
Ghi hebt mijn leven ende mijn doet”.
1495 Al lachende so sprac Ferguut:
“Joncfrouwe, omme ander dinc ben ic uut
Dan omme dusdane saken, comen:
Ene battaelgie hebbic genomen
Die ic emmer voldoen moet
1500 Joncfrouwe, gevalse mi goet
Tote u salic weder keren;
Dan suldi mi te minnen leren.
Mine minne sal u sijn gereet
Ende al dat ic mach doen, Godweet!
1505 Maer ic bidde dat gi mi verste geeft
Tes mi die ridder gesproken heft
Dien men heet vander roken zwert,
Hoe sere dat mi te pinen wert;
Want in weet ghene keyserinne
1510 Dier ic orlovede mine minne,
Vore dat ic hebbe verwonnen
Den ridder, wils mi God onnen.”

Bijlage II

In sinen aerne hise nam
 Ende dwancse ane heme vriendeliken.
 4420 Hi seide: “Joncfrouwe, omme Gode den riken,
 Waer omme hebdi dit mesbaer?
 Betet af ende comet naer,
 Men sal u te gemake doen;
 Ghine hebt knape no garsoen.
 4425 Hets nacht, waer wildi tameer?”
 “Ridder,” seitsoe, “ghi doet mi seer;
 Al lustes u, ic en hebben geen spel.
 Laet mi varen, so doedi wel,
 Want ic ben sere tongemaken.”
 4430 Ferguut sprac: “Omme wat saken?
 Sidi van iemen te blouwen?
 Dat ware mi leet, bi mire trouwen.
 Of heft u iemand messeit
 Waer omme ghi so sere screit?”
 4435 “Ay, lieve vrient, wats mi gesciet,
 Al seidict u, en holpe mi niet;
 Ic mochter mijn zeer met vernuwen.”
 Haren muel so ghincsi bluwen
 Dat heme mach rouwen dat hi leeft.
 4440 Ferguut begrepen heeft
 Haren breidel in sijn hande.
 Hi sprac: “Joncfrouwe, God geve mi scande,
 In sal weten wat u mescomt
 Eer ghi heden van mi comt,
 4445 Ofte ghi selt hier houden stille
 Tote morgen vroe; eist u wille
 Soe ontdect mi u mesquame.”
 Lunette sprac: “Here, uwen name
 En wetic niet, no wie gi sijt.
 4450 Laet mi varen, hets meer dan tijt;
 Inden hemel sie ic die sterren.
 Ghi doet mi hier te lange merren;
 Die sonne es geгаen onder.”
 Ferguut sprac: “Gi segt wonder.
 4455 Ghine comt van mi heden mere
 Ghine ondect mi van uwen sere
 Waer omme ghi u dus verslaet.”
 Lunette sprac: “Ridder, dat verstaet:
 Dat emmer sijn moet, dat moet sijn.
 4460 Here, ic ben met ere joncfrouwen fijn
 Die in hare herte heft groten rouwe,
 Dat jammer es, bi miere trouwe,
 Also ic u mach tellen.
 Een coninc heftse doen quellen,
 4465 Sine wille niet volgen sinen radel
 Hi heft hare gedaen grote scade.
 Wilde sine ontfaen over here

Ende nemen te manne, hi dede haer ere.
 Dat heft hi hare dicke doen bieden
 4470 Met hem ende andren lieden,
 Maer mijn joncfrouwe en wils niet horen;
 Bedie heft soe scade ende toren
 Ende heft haren mengen man genomen.
 Altoe eist nu op hare comen,
 4475 Hi heefse beseten in ene haer stade.
 In tende wart mijn joncfrouwe te rade
 Bi hars selfs moet core;
 Si dede den coninc haer comen vore
 Ende seide: si soude riddere bringen
 4480 Die daertoe soude den coninc dwingen:
 Name wat riddere so hi mochte
 Vinden in sijn lant ende brochte,
 Hare riddere soudse bede onderdoen
 Dien coninc ende sinen campioen.
 4485 Ghevielt oec dat hijs niet endade,
 Den coninc soudsoe hare stade
 Ende al haer lant op moeten geven;
 Haer selven mach hi nemen tleven
 Waert sijn wille ende gedroeghet sijn raet.
 4490 Gevielt oec den coninc quaet
 Soe dat hi verwonnen ware,
 Hine vochte nemmermeer op hare
 Noch endade scade in haer lant;
 Hi dade sijn here keren te hant.
 4495 Here, ic en can nieuwer riddere vinden
 Die heme des camps wille onderwinden
 No davonture dar onder staen.
 Mijn joncfrouwe sal mi doet doen slaen.
 Die veertich dage si sijn comen;
 4500 Up morgin es die camp genomen
 Vor die porte van Rikenstene.
 Ay, lieve joncfrouwe Galiene,
 Wat sal morgen uwes gesien!
 Ghine selt weten waerwert vlien,
 4505 Al u lant seldi verliesen.
 Wel hebdi gesproken den riesen.
 Ghi selt varen uten sinne
 Eer gi den coninc geloeft u minne.
 Dusgedaen dinc hordic noit lesen.
 4510 Volmaket God, hoe mach dit wesen?
 Mi heves wonder, so helpe mi God!
 Datsi minnet enen sot
 Dien si noit maer enerwerf sach.
 Mi wondert hoe dit wesen mach
 4515 Dat sijs niet mach comen ave.
 Hare enghenoeghet hertoge no grave
 No coninc datsi worde sijn wijf,

Sonder een arem keytijf,
Een blode knecht ut vrenden lande.
4520 Waer so hi es, God geve hem scande!
Sinen toe name en wetic niet.
Ridder, nu wetti mijn verdriet,
Laet mi gaen; ic waren gerne woch.”
Die ridder sprac: “Joncfrouwe, noch
4525 Biddic u dat gi comt naer.
Segt uwer joncfrouwen over waer
Datse hare lief bescudden mach.”

Bijlage III

- 1755 Sijn ors was swert alse aterment.
Hi quam sere dan vliecht die went
Ende sach Ferguut onder den olivier
Ende riep: “Her dief, vule pautenier!
Wie bestu, die draechs minen horen?
- 1760 Dat hoeft hevestu verloren!
Bestu ridder uut Almaengie
Ofte vanden hove van Bertaengie?
Heeft die coninc di hier ghesant?
Hets jammer dat hi hout lant.
- 1765 Twine ware hi selve hier comen
Ende hadde den horen genomen?
Hi sent hier emmer sine keitive,
Die hi wille roven vanden live
Alse hise nemmer en wille houden.
- 1770 Hare miede hebbic hem saen vergouden.
Waer omme quam hier niet Gawein,
Lanceloet, Herec ofte Ywein
Ofte Sagremort, die sere es vernaemt
Ende Pertsevale, die goet wesen waent,
- 1775 Ofte Artur selve, die galgenere?
Bringe twintich ridders met hem heere
Ofte alsijn heer, eer hijt laet;
Hi es quaet dat hi mi so ontraet!
Dore heme willic doen so vele:
- 1780 Ic wille hem morgen in die zele
Senden bi enen. Quaden knecht
U hoeft op enen stoc gerecht.
Dat salic doen omme sinen lachter;
Ghi waert bat bleven achter.”
- 1785 Ferguut horde den ridder swart.
Herde tornech dat hi wart,
Want het hem herde sere dert
Dat hi den coninc so onwert
Heft ende algader sijn here.
- 1790 Hine prijst hem niet wert ene pere
Ensi dat hi werket sconinx lachter.
Hi hiet den ridder trecken achter.
Sinen scilt hi enbrachiert,
Ten ridder waert hi verlaisiert.
- 1795 De swerte liet them waert lopen:
Deen van hen tween maget wel becopen;
Elc deder toe sine macht.
Ferguut brinct gherecht den scacht
Ende stac den ridder in die borst vore,
- 1800 Scilt ende halsberch stac hem dore
Dat tyser hem bider sinen leet,
Ne waer het hem niet en sneet.
Die swerte Ferguut weder stac,
Sinen scilt hi heme ontwee brac

1805 Ende sinen halsberch heft hi dorsneden.
 Al dorentore so es leden
 Die scacht ene vademe, na minen waen,
 Maer hine heft heme niet sere gedaen.
 Doe sprac die ridder te Fergute:

1810 “Ridder, wat sochti hier ute?
 Men sal u hoeft te hove dragen,
 Ghine moget niet ontstaen mire slagen.
 Uwe halsberch en hevet gene were:
 Ic stekene dore met minen spere

1815 Ene vademe bi uwer blotere siden,
 Die lemle en wilde u niet sniden.
 Si was hovesch, bi mire trouwe!”
 Ferguut horet ende hadde rouwe
 Ende seide: “Ridder, verstaet wel:

1820 Met uwer tale, gine doet mi el,
 En mogedi mi verwinnen niet.
 Wat windi daer ane, of ghi siet
 Dore minen halsberch een gat?
 Ic wanic u gerakede bat:

1825 Ghi gevoelt mijn yser cout;
 Die duvel hi was u wel hout
 Dat het u niet en hadde doet.”
 Elc doe van hem besiden schoet;
 Hare scachte si vernamen,

1830 Sere si weder te gader quamen.
 Si saten vaste in haer gereide:
 Si waren goede ridder beide
 Datsi daer ute niet en vielen.
 Haer orsse moesten op derde knielen.

1835 Ferguut stac den riddere wel:
 Scilt no halsberch meer dan een vel
 Sone halp den ridder niet,
 Want dore den lichame sinen spiet
 Hi welna ene elle stac.

1840 Die scacht binnen den ridder brac.
 Die swerte en scheen twint ververt
 Ende sat also een diet niet en dert
 Dat die scacht binnen hem hilt,
 Ende hi stac Ferguut op den scilt

1845 Soe sere, dat hine cloef te hant
 Ende ontwee es hi te broken.
 Ferguut versiet ende heft gesproken:
 “Ridder, gi hadt wel te doene

1850 Latens; u bloet es al groene.
 Een nieuwe meester dat u liet;
 En dinct mi die adere niet,
 Die adere en loept niet so vlugge,
 Ghi bloet achter uwen rugge;

1855 Ic wane hi u liet te sinen spele.

Houdet op; en lates niet te vele.
 Her ridder, hout wel minen spere
 In uwen lichame; het doet u dere.
 U felheit sal u te na gaen
 1860 Ic sal u thoeft af slaen.”
 Het was den ridder herde leit
 Dat Ferguut so vele seit
 Ende wart up fier alse een liebert.
 Dapperlike trac hi tswert
 1865 Ende es tote Fergute comen.
 Ferguut heftene vernomen
 Ende trac tswert sonder faelgie;
 Hedenmeer wert die batalie
 Tusschen hen tween sterc ende groet.
 1870 Hen waren noit ridders haer genoet;
 Het schenen beide twee liebarde
 Ende elc sloech andren metten swarde
 Van haren helmen grote stucken,
 Datsi op hare aertstoene bucken.
 1875 Noit smet bet slach hilt
 Dan si twee op een anebilt.
 Van haren slagen waren si milde;
 In sticken liggen hare scilde.
 Sine waren nemmermeer versceiden
 1880 In hare leven tusschen hem beiden;
 Elc hadde andren doet geslegen,
 Maer die ridder heft verdreghen
 Sijn swert ende sloecht intween.
 Op sine herte wies een steen,
 1885 Hi suchte sere, hine weet wat doen;
 Hi wilde wel sijn te Lyoen.
 Hi siet wel, hine mach niet onflien;
 Om genade moet hi spien
 Ofte hi souden slaen te doet.
 1890 Hi beette neder dore die noet
 Ende knielde ende weende sere
 Ende bat genade den jonchere.
 Ferguut sach den ridder te voet;
 Hi pensde in sinen moet:
 1895 “Dodestu desen groten man
 Du salter lettelt winnen an.
 Sterft hi, das es scade
 Ende hi bidt di genade.
 Hets beter dat hi noch leve
 1900 Ende hem in vangenessen geve
 Den coninc ende hi heme geve den horen,
 Die hem dicke gedaen heft toren
 Ende secge, dat icken daer sende.
 Sloegicken doet, ic dade sende.”
 1905 Hi nicte neder al te hant

- Ende gegrepen bider hant
Ende deden op staen.
Hi seide: "Wildi u gevaen
Geven den coninc Arture
1910 Ende heme vertellen u avonture
Dragen hem den wimpel ende den horen,
So mogedi wel verstoren
U lijf ende quite gaen.
En doedijs niet, ic sal u slaen."
1915 "Riddere, gi moget mi slaen te waren;
Hebt mijns genade, in darre varen
Want in hebber vriend no mage.
Die coninc hevet grote clage
Dicwile van mi gehort:
1920 Ic hebbe hem gewrocht grote mort.
Haddi mi in sire behout,
Hine gave mi omme geen gout,
Hi soude mi doen raet braken.
Ic hebbe liever die doet van u te smaken
1925 Dan daerte varne; hijs op mi gram.
Ic hebbe heme doet menegen man
Met minen swerde, dat hier leit
Tebroken. Dodet mi gereit!
Also wel soudic daer sterven."
1930 "Ghine sulter nemmer twint bederven,
Ensijt en twint niet vervaert.
Vaert coenlike te hove waert,
Segt dat ic u daer hebbe gesent;
Metten coninc ben ic bekend.
1935 Draget hem den horen ende thoeft cleet,
Hine sal u niet wesen wreet;
Hi sal u vergeven sine gramheit
Dat wetic wel; hets dicke geseit:
"Een lettel versten es wert vele."
1940 Vaert te hem in sine zele
Ende groeten mi alse minen here
Ende alle die ridders wel sere
Sonder Keyen, die hilt sijn sceren
Met mi; levic, het sal me deren!"

Bijlage IV

Die sine baniere hilt ontploken
Vore die porte, ende heft gesproken:
4675 “Onslut die porte, ondoet, ondoet!
Ende gheft mi op have ende goet
Ofte ic hange u bider kele.
Wat laetti mi roepen so vele?”
Ferguut heft wel verhoert
4680 Sconinx tale ende trac vort
Ende seide: “Here, gi doet quaet,
Waer bi doedi dese overdaet?
Ofte u die vrouwe niet wilt minnen
Moetdise emmer met crachte winnen?
4685 Een deelkijn sidi hare te fel.
Laetse met goede, so doedi wel
Ende keert weder in u lant.”
Doe antworde Galarant,
Die wel fellike op hem siet:
4690 “Ridder, wat eist? Mescomt u iet?
Vaer vollec henen ure verde
Ofte ic dorsteke u met minen swerde.”
Doe quam vort her Macedone
Ende sprac: “Wat eist, her driten sone?
4695 Waer af wildi u onder doen?
Of ghi wilt sijn hare campioen
So comt vort ende laet ons vechten.”
Ferguut sprac: “Ic saelt berechten.
Ic hope te stilne u baraet
4700 Eer gi heden van mi gaet;
Laet ons vechten onsen niet.
Godsat hebbe hi, di u twint ontsiet!”